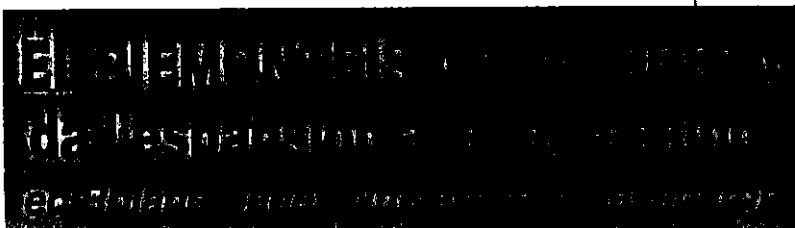

piemontèis ancheu

MENSIL ÈD POESÌA E 'D CULTURA PIEMONTÈISA

ANN XVII - NÙMER 184 - MAGG 1998 -

ÈL PIEMONTÈIS AN VALDOSTA
da l'espansion a la regression*
ëd Roland Bauer, Università 'd Salisburgh

Na gran quantità dle descrission dzora la richëssa lenghistica dla Valdosta as limita a la presentassion dël contat e dij contrast tra italian, fransèis e franch-provensal. Èd vòlte a ven elencà 'dcò 'l piemontèis come component potenzial dël plurilenghism dij parlant valdostan. A son ràir, anvece, ij document, andoa i amprendoma quaicòsa 'd pì concret ansima a lè *status* atual e an sle fonsion eventuaij dël piemontèis an Valdosta.

A la fin dël sécol passà, oltra a l'italian (che già fin-a da la metà dl'800 a comensava a fé fòra 'l fransèis come lenga dla scòla, dij tribunaj, dl'aministrassion pùblica, dla stampa, etc.), ëdcò 'l piemontèis a l'é stàit considerà un pericòl për le lenghe locaj dovrà ant la Valdosta, specialment për ël fransèis e për ël *patois* franch-provensal. An efet, i l'oma diverse testimonianse ëd savant valdostan che as riferisso a la fòrsa disgregatòria dël piemontèis. Ant ël 1897, për esempi, l'Abbé FRUTAZ, antlora redator dël giornal clerical *Duché d'Aoste*, parlend d'un pòpol valdostan che as dësmèntia 'l fransèis e che as vèrgogna dël *patois* a conclud: «*Tra cinquaint'ani (ël pòpol valdostan) a sarà sotrà e an sla soa làpida a-i risalterà n'epigrafe an piemontèis!*». L'Abbé CERLOGNE, felibre regional e autor ëd na gramàtica (1893) e d'un dissionari valdostan (1907), a esprim soa paura che 'l dialet franch-provensal a ven-a, për mancansa 'd patriotism dij Valdostan ëstess, invadù dal piemontèis «*qui tend à se populariser dans notre vallée*». Ant ël 1911 l'Abbé PÉTIGAT a dà na descrission informativa dij abitudin quadrilenghistiche dij sò cerigòt: «*Les gamins qui me servent la messe se disputent entre eux en piémontais, me répondent en français, puis à l'école réciteront en italien et, en famille, causeront patois*».

Ancheuj la situassion dël piemontèis ant la Valdosta as presenta, evidentemente, an manera diversa. La politica lenghistica fassista a l'ha nen mach provocà l'eliminassion, squasi total, dël fransèis e n'àutra regression dij dialet franch-provensaj, ma dcò na pèrdita 'd prestigi e 'n ritir dël piemontèis, dcò chiel considerà mach «dialet», e pèrtant pòch compatibil con l'ideal nassionalistich d'un italian «standard», model për tuta l'Italia.

Da n'inchiesta fàita tra pì 'd 7.500 scolé dla Scòla Elementar a-i risulta che ant ël 1967 ël piemontèis a vnìsìa ancora dovrà dal 3,9% dle famije valdostan-e come lenga 'd ca. A venta gionté che ij parlant an question a son nen distribuì an manera proporsional su tut ël teritòri valdostan. Costi parlant as concentro ant le aglomerassion pì gròsse dla Bassa Val, che a son ant le zòne confinante con ël Piemont, andova 'dcò le relassion comerciaj (mercà locaj, fere, pendolar, etc.) a son d'impronta piemontèisa. A Pont-Saint-Martin, sitadin-a che as treuva a l'intrada dla Valdosta e, përtant, confinanta con ël Piemont, già a l'época 'd Costantin (4^t sec.d.C.) pais ëd confin tra l'antica Galia (provincia *Alpes Grajæ et Poeninae*) e l'Italia (provincia *Alpes Cottiae*), ël dialet local, pèr esempi, a l'é nen franch-provensal, ma piemontèis. Dal dëspeuj d'una senten-a d'inchieste sociolenghistiche, realisà da noi sël camp, ant la sconda metà dj'ani '80, a-i seurto fòra d'àutri detaj dantorn al ròlo atual dël piemontèis an Valdosta. Eut località esplorà – come di un ters dle inchieste – as còloco ant la Bassa Val.

Le competenze lenghistiche dij 32 parlant intervistà an belessì as distribuisso, second l'auto-afermassion dij soget, parej: ël 20% ëd le dòne e 'n ters ëd j'òmo a diso 'd savej parlé bin ël piemontèis. Ij valor an mérit a le conossense passive («capì» e «lese») a son evidentement pì àut: ël 94% dj'òmo e l'80% dle dòne as chërdo bastansa competent pèr capì un discors o pèr lese un test an piemontèis. Un confront tra cost valor e le medie calcolà su tut ël teritòri valdostan a buta an evidensa doi aspet: 1^m, che le competenze piemontèise ëd j'abitant ëd la Bassa Val a son an media superior dël 25% ëd cole 'd tuti ij parlant valdostan (tuti sti dàit a son an base a l'auto-afermassion dij soget senza d'àutre verëfiche intralenghistiche) e 2^a, che an paralel con l'aument ëd le competenze 'd piemontèis a calo le conossense dël *patois* franch-provensal, an manera che, ant la Bassa Val, l'idiòma predominant a l'é pì nen ël *patois* (come a val pèr ël rest ëd la Val) ma l'italian.

A séguita a pag. 2

da pag. 1

ËL PIEMONTEIS AN VALDOSTA

L'interpretassion ëd quàich domanda ëd nòstr questionari riguardant ël domini informal ëd la ca e dla famija an consent ëdcò nê sguard an sl'evolussion diacrònica recenta dl'uso dël piemontèis ant le famije valdostan-e. An relassion a la domanda, su quala lenga a vnìsìa dovrà an famija quand che j'informato a j'ero masnà (come di un-a o doe generassion prima), ël 7% ëd tute le rispòste (106 soget) a riguarda 'l piemontèis. L'istessa domanda riferìa al present

a resta senza gnun-a rispòsta «piemontèisa». L'ancrosiesse tra j'èsit ëd le doe domande an rivela che pi dla metà 'd coj che, na vòlta, a dovravo 'l piemontèis an famija a l'é passà a l'italian, quaidun a l'ha sernù 'l franch-provensal e j'autri a dòvro ancora 'l piemontèis mach dacant a d'autre lenghe (italian, franch-provensal).

Tra j'intervistà, ël grup «genitor» (squasi 'l 50% ëd tuti ij soget) a vnisia butà a confront con d'autre doe domande an mérit. As tratta dël confront tra l'idioma che a dòvro (o a dovravo) an conversand con ij sò (genitor) e col dovrà con ij sò fieuj. L'ancrosiesse dij doi risultà an conferma lòn che i l'oma acenà dzora, val a dì che tuti coj che a comunicavo o a comùnico, bele adess, an piemontèis con ij sò (genitor) a l'han bandonà (o a abandon-o) cost idioma a favor ëd l'italian quand che a parlo con ij sò fieuj. Tut sòn a n'è specia, an manera manifesta, un ritir ëvnù (o an cors ëd realisassion) dël piemontèis dal domini dle famije valdostan-e.

Na conferma ëd costa tendensa regressiva an ven fornìa da l'anàlisi dle rispòste a la domanda an sël domini, ëdcò chiel informal, ëd la spèisa. Èl 30% ëd j'òmo e 'l 10% ëd le dòne (tuti resident an Bassa Val) a afermavo 'd parlé piemontèis quand ch'a fasio la spèisa a Ivrea. Esaminand cost risultà an manera pi profunda as dëscheurv che ant ël grup interpelà as treuva gnanca un parlant sota ij 45 ani: lòn che an signifìca che dcò ël domini dla spèisa, andoa 'l piemontèis a treuva (o a trovava) un cit arfugi, a stà perdend quòta. E a l'é pròpi an costa lus che a va interpretà l'afermassion d'un dij nòstri informator, quand che i l'oma ciamaje 'd describe le diferense tra 'l franch-provensal dij parlant ansian e col dij giovo: «*I vecchi usano parole piemontesi, mentre i giovani usano parole italiane*».

Se 'l piemontèis 100 ani fà a vnisia ancora considerà un pericol për j'autre parlade dovrà ant la Valdosta, ancheuj dcò chiel a arziga d'è spari dal quàder plurilinghìstich valdostan. A-i resta, comsèssia, quàich segn piemontèis sota forma 'd piemontesism lessicaj e fonétich ant l'italian (regional) dij parlant pi ansian: un camp d'arserca, purtròp ancora motobin inesplorà.

Università 'd Salisburgh - 23/2/1998 Institut für Romanistik

DR. ROLAND BAUER
(TRAD. C. BRERO)

* Për tute le citassion e për tuti j'armand bibliogràfich: cf. R. Bauer, *Sprachsoziologische Studien zu Geschichte und Gegenwart der Mehrsprachigkeit im Aostatal* («Studi sociolinguistici su passato e presente del plurilinguismo valdostano»), Salisburgo (Istituto di Filologia Romanza) 1997; publ. an preparassion ant la colan-a *Beihefte zur Zeitschrift für Romanische Philologie*, Editor Niemeyer, Tübinga.